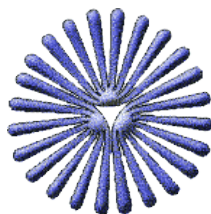

اللَّهُمَّ احْمَدُكَ

دانشگاه پیام نور واحد دماوند

موضوع:

جامعه شناسی شهری

استاد:

دانشجو:

شماره دانشجویی:

مقدمه:

مقاله حاضر در مورد جامعه شناسی شهری اثر غلامعباس توسلی می باشد. موضوعات این مقاله در ابتدا تعریفی از جامعه شناسی و جامعه شناسی شهری می باشد که شهر را به عنوان یک واقعیت اجتماعی مورد تجزیه و تحلیل قرار می دهد و در مورد ریخت شناسی شهری و اینکه شهرهای اولیه در کجا بوجود آمده اند و منشا جمعیت شهرنشینی چیست چه عواملی باعث مهاجرت به شهرها و افزایش جمعیت آن می شود.

وضعیت شهر نشینی در ایران و اینکه شهرنشینی چه تاثیری بر تحرک اجتماعی افراد دارد ، نظریه های مطرح در جامعه شناسی شهری بیان شده (نظام جهانی ، اکولوژیک ، وابستگی).....

به طور مختصر طرح اکولوژی شهر را بیان شد و طرحهایی که در این عنوان شد مانند طرح قطاعی ، دواير متحدالمرکز ، چند هسته ای ... و در فصول بعد وضعیت زندگی شهری در سه دوره متفاوت (عصر جدید ، اسلامی ، باستان) مورد بحث قرار داده شده است و در نهایت به مسئله مسکن که مهمترین نیاز مادی خانواده و فرزندان به حساب می آید و همچنین در مورد روحیات و ویژگی های افرادی که در کلان شهرها زندگی می کنند مطالبی عنوان شده است.

1-موضوع جامعه شناسی:اهمیت مسائل جامعه شناسی را بر مسائل شهری روشن می کند و روش های بررسی مسائل شهری را بیان می کند.

2-تعریف جامعه شناسی: مطالعه علمی واقعیتهای اجتماعی که نتیجه زندگی و کنش و واکنش های جمعی و گروهی است.

از سه جنبه می توان جامعه شناسی را می توان مورد بحث قرار داد:.

1-جنبه ریخت شناسی یا مرفولوژی که مشتمل بر اطلاعات آماری و جغرافیایی مربوط به جمعیت و فضای است که آن جمعیت اشغال کرده است.

2-جنبه ی سازمانی : مجموعه واحد ها و عناصر اجتماعی که گروه ها و روابط گروهی را تشکیل می دهد مانند روابط اجتماعی که مربوط به ساخت جامعه می باشد و دسته دیگر مربوط به کارکردها و وظایف اجتماعی گروه ها می شود مانند مدرسه ، ارتش و کارگاه که هر کدام دارای وظایف مشخصی هستند.

3- جنبه فرهنگی و روانی: واقعیت های اجتماعی که تحت عنوان طرز فکر سنن و معارف در گروه مطرح می شوند ، مجموعه ای از طرز رفتار و احساسات و کردار بین اعضای یک گروه معین و مشترک که قابل انتقال است و بعضی مواقع بر جامعه تحمیل می شود مانند جریانات فکری یا مدها که برخی از اینها الگوهای جمعی ثبات کمتری دارند و بعضی پایدارترند.

3- جامعه شناسی شهری چیست؟ تجزیه و تحلیل شهر بعنوان یک واقعیت اجتماعی

4- شهر را بصورت های مختلفی مورد بررسی قرار داده اند:

الف- از جنبه مادی و خارجی مورد نظر قرار دهیم شهر انبوهی از افراد انسانی و فضایی را که در آن سکونت گزیده اند را شامل می شود مانند طرز پراکندگی و قرار گرفتن جمعیت در فضای شهر.

ب- از جهت دیگر شهر عبارت از یک سازمان پیچیده اجتماعی که نه تنها از افراد تشکیل شده است بلکه از گروه های اجتماعی مختلف مانند خانواده ، طبقات اجتماعی ، کارگاه ها و گروه های نژادی

ج- از لحاظ داشتن روحیه ی شهری که با اجتماعات غیر مشابه فرق دارد سبک زندگی و شیوه فکر کردن و بروز احساسات و عواطف بر حسب جوامع متفاوت و بر حسب تاریخ و خصوصیات شهر متغییر است . مانند داشتن استقلال افراد.

د- شهر را نمی توان یک واحد مجزا و مستقل از جامعه دانست زیرا شهر کم و بیش خصوصیات شهری منطقه ای که جزئی از آن است را در خود اشتغال می دهد.

فصل ۲

ریخت شناسی (مرفولوژی) شهری

1- جمعیت شهری: محل خاصی که به وقایع جمعیتی اختصاص داده می شود همان جمعیت شناسی شهری می باشد. این شاخه دارای معنای خاصی است.

الف: شهر یک تجمع دائمی است که علاوه بر راه ها ، خیابان ها دارای یک هسته پایدار که بر روابط اجتماعی استوار است و مبتنی بر نهادهای مختلف ، سنن و آداب و رسم شهری می باشد.

ب: ویژگی دیگر حجم و تراکم است. دو نکته باید عنوان شود که اولاً جمعیت شهر بسیار متغیر است. در یک کشور جمعیت شهر ۲۵۰ نفر و در جایی دیگر مانند کره ۱۴۰ هزار نفر.

دوم اینکه تراکم جمعیت در شهر مهم است یعنی اینکه بدانیم در هر هکتار چند نفر زندگی می کنند.

ملاک های مشخص شده برای شناسایی شهر از روستا:

1- ملاک جمعیتی: این ملاک حداقل جمعیت یک شهر را نشان می دهد و در هر کشور متفاوت می باشد. در ایران ۵۰۰۰ نفر، در ایرلند ۱۵۰۰ نفر و در آسیای جنوب شرقی ۴۰۰۰۰ نفر است.

2- سیما و ظاهر شهر: شهر دارای نقشه منظمی بوده و ساختمان های مجلل و خیابان ها و میداين و راه های وسیع دارد.

3- تراکم جمعیت: تعداد جمعیت در هر هکتار یا کیلومتر مربع می باشد. برای جلوگیری از گرانی زمین و صرفه جویی در تاسیسات اقتصادی و شهری می باشد.

4- وجود سازمان های اداری

5- نوع فعالیت اقتصادی: در شهر افراد به فعالیت های غیر کشاورزی می پردازند در حالی که روستائیان کشاورزی می کنند.

6- نوع زندگی، رفتار و روحیه مردم: افراد در شهر استقلال بیشتری دارند در حالی که در روستاها همبستگی قومی و گروهی قوی تر است و در بین مردم تجملات و اسراف گرایی وجود ندارد.

2- پیدایش شهر ها و سابقه شهر نشینی:

الف- سابقه شهر نشینی در جهان: در مشرق زمین شهر نشینی سابقه طولانی دارد و اولین شهرها در بین النهرین، دره سند، دره مکزیک و رود نیل بوده است. تمدن از کلمه مدینه و به معنی شهر می باشد.

به طور کلی سابقه شهر نشینی به عصر نئولیتیک، عصری که انسان از مرحله شکار و گردآوری خوراک به بهره برداری از زمین گام نهاد و کم کم یکجا نشین شد و شهرها بوجود آمدند.

ب- شهر نشینی در عصر جدید: امروزه رشد سریع شهرها به دلیل رشد سریع جمعیت می باشد. زمانی که صنعت رشد و گسترش پیدا کرد تولیدات افزایش یافت. نیاز به توزیع و مصرف کالاها موجب تراکم و تمرکز

جمعیت در نقاط معینی شد . در کنار آن وسایل ارتباط جمعی و تغذیه هم رشد پیدا کرد و در عین حال بعضی از روستائیان به شهرها برای جذب در مناطق صنعتی و کارخانه مهاجرت کردند . در حال حاضر در جهان مشکل افزایش جمعیت را داریم که سازمان ملل هم اشاراتی در این زمینه کرده اند . در کشورهای در حال توسعه مشکلاتی مانند فقر ، عدم اشتغال ، سوءتغذیه و از بین رفتن امکانات طبیعی وجود دارد .

3- توسعه شهر نشینی:

الف- دوره پیش از انقلاب صنعتی : شهرها در ابتدا در دره های پر آب و تقاطع راه ها و مراکز ارتباطی توسعه می یافته است. عوامل موثر در پیشرفت آن دولت های ملی ، وجود جمعیت زائد روستایی و ظهور دولت های ملی مرکزی بوده است .

ب- دوره بعد از انقلاب صنعتی: با گسترش صنعت در کشاورزی و همه سطوح زندگی افراد تغییراتی بوجود آمد و شهر نشینی رشد بیشتری کرد . همراه با رشد شهر نشینی تعداد شهرهای بزرگ به شکل قابل توجهی افزایش یافت و کلان شهرها بوجود آمدند "Megalopolis".

کلان شهرها از مادر شهرها بزرگتر می باشند . این واژه ابتدا در کرانه دریای شمال شرقی ، آمریکا بوجود آمد که حدود ۴۰ میلیون نفر و در هر مایل نزدیک به ۷۰۰ نفر زندگی می کردند .

فصل سوم

رشد شهرنشینی عمدتاً از مهاجرت به شهرها می باشد که شامل عوامل زیر می باشد.

(1) افزایش طبیعی جمعیت

(2) کوچ از مناطق روستایی

الف- کوچ از شهرهای کوچک به بزرگ   ب- کوچ از کشورهای دیگر (پناهندگی ، مهاجرت)

(3) افزایش طبیعی جمعیت روستاهای ادغام شده در شهر

1- مهاجرت روستائیان: حرکت مهاجرت از روستا به طرف شهر منشا عمده و اصلی توسعه شهر نشینی در جهان می باشد و توسعه صنعت و اقتصاد در قالب همین مهاجرت روستائیان می باشد .

دلایل مهاجرت از روستا به شهرها:

1- کمبود کار و فقر عمومی روستائیان در مناطق روستایی با کمبود اشتغال و اضافه جمعیت روبرو می شوند و در نتیجه به شهرها روی می آورند تا در بخش های صنعت مشغول به کار شوند و با آمدن به شهرها بهای زمین در مناطق شهری افزایش می یابد و هزینه ها هم بالاتر می رود.

2- جاذبه سبک زندگی شهری: تصویری که روستائیان از زندگی شهری دارند آنرا مفرح و مطمئن و شاد می بیند در حالی که اینطور نیست.

3- ترجیح دادن مشاغل صنعتی یا بازرگانی که دارای دستمزد ثابت تری هستند.

4- تمایل روستائیان به بالابردن منزلت و موقعیت های متمایز اجتماعی از طریق کار در شرکت های خصوصی و دولتی

5- آینده بهتر برای فرزندان خود.

2- انواع مهاجرت: سازمان ملل ۴ نوع مهاجرت را بر شمرده است:

1) کوچ موقتی: شامل جابه جایی موقتی و کوتاه مدت و مهاجرت های فصلی و ادواری می باشد . هرگونه مهاجرت بیش از ۶ ماه کوچ دراز مدت و کمتر از آن را کوچ موقت گویند مانند کارمندانی که هر روز باید از یک نقطه به نقطه دیگر بروند.

2) کوچ سیار: افرادی که اقامتگاه خود را تغییر می دهند بدون اینکه فعالیت خود را عوض کنند مانند عشایر ایران

3) کوچ دراز مدت: کسانی که برای مدت طولانی اقامتگاه خود را ترک می کنند ولی همواره قصد برگشت را دارند و رابطه خود را با زادگاه حفظ می کنند مانند کسانی که برای تحصیل به شهر دیگر می روند.

4) ماندگاران شامل کسانی می شود که اقامتگاه و فعالیت خود را تغییر نمی دهند اینان مقیم ، پایبند و کوچنده بالقوه هستند یعنی پاینده از آن جهت نه محل خود را تغییر می دهند ولی اگر فرصتی پیش آید این کار را انجام می دهند و جابه جا می شوند.

3- مهاجرت کنندگان: چه کسانی بیشتر مهاجرت می کنند. در کشورهای صنعتی بیشتر زن ها و جوان ها مهاجرت می کنند ولی در ایران وضعیت فرق می کند. دو عامل یعنی افزایش سریع جمعیت و کمبود کار و شغل و پایین بودن میزان سود کشاورزی باعث می شود که جوان ها از روستا به شهرها مهاجرت کنند.

ب) آهنگ مهاجرت: افزایش و کاهش آن تابع ادوار توسعه و گشایش امور زراعی و امور اقتصادی از سوی دیگر باشد. تقاضای کار در بخش های مختلف دائم در تغییرات است.

نتایج جامعه شناختی توسعه شهرنشینی:

الف- تاثیرات جمعیتی: در اثر مهاجرت، ترکیب جمعیت شهرهای بزرگ حالت طبیعی خود را از دست می دهد و تعداد جوانان و مجردین افزایش می یابد.

ب- امید به زندگی: در شهرها کمتر از روستاها می باشد و میزان مرگ و میر هم ضعیف می باشد چون امکانات بهداشتی بالا رفته و جمعیت جوان بود.

ج- موالید: میزان موالید در شهرها کمتر از روستاها می باشد. علت آن شاید بالا بودن سطح تحصیلات و آگاهی آنها در مورد روش های ضد بارداری بود و از سوی دیگر جوانان شهری دیرتر از جوانان روستایی ازدواج می کردند، به دلیل مشکلات اقتصادی و مالی که وجود داشت.

فصل چهارم: توسعه شهرها و شهرنشینی در ایران

علل و عوامل زیادی جامعه ما را از حدود ۳۰ سال پیش مورد دگرگونی قرار داده است. جامعه سنتی روستایی به مرحله گذر به جامعه صنعتی و شهری می باشد. در چنین شرایطی رشد بیکاری و عدم اشتغال مناسب، زمینه جرم زایی و آسیب های اجتماعی را فراهم می سازد در نتیجه بی هنجاری، انزوا و بیگانگی و طغیان علیه ارزش ها را در پی دارد.

1- تحول جمعیت شهر نشین ایران و تمرکز جمعیت در شهرهای بزرگ: از نخستین سرشماری عمومی از سال ۱۳۳۵ جمعیت شهری رو به افزایش می باشد در حالیکه جمعیت روستایی رو به کاهش است. با توجه به جداول داده شده در کتاب از سال ۷۰ تا ۶۵ بیشترین جمعیت را تهران دارا بوده و کمترین را هرمزگان. این تغییرات جمعیتی در کشور به سه عامل بستگی دارد:

1- افزایش ناشی از رشد طبیعی

2-افزایش ناشی از مهاجرت جمعیت ساکن نقاط روستایی به شهرها

3-افزایش ناشی از تبدیل وضع روستاها به شهر

2-مهاجرت و اثرات آن بر تحرک شهری در ایران:

مهاجرت و تحرک بیش از حد همراه با ساخت های نامناسب اقتصادی و فرهنگی به رشد انحرافات و گرایش به بیگانگی و اعتیاد و غیره کمک می کند . در کشورهای توسعه نیافته شهرنشینی همراه با رشد خدمات ، مستقل از توسعه صنعت ، گسترش می یابد و به کاهش تولیدات و بیکاری های پنهان و آشکار و توسعه جرایم شهری منجر می شود.

2-نتیج و عواقب رشد شهرنشینی در ایران:

الف- بالا رفتن سطح مصرف: توسعه شهرنشینی سطح مصرف را بالا می برد و نیاز به اقلام مختلف مصرفی را زیاد می کند در نتیجه سطح عمومی قیمت ها بالا می رود و افراد برای برآوردن نیازهای اساسی خود به تکاپو می افتند و اگر محیط و کار مناسب پیدا نشود ، بیکاری رشد فزاینده ای می یابد و انواع بیکاری پنهان و مشاغل کاذب در جامعه بوجود می آید.

ب- رشد و توسعه آسیب های اجتماعی در محیط شهری: جرم زایی در شهر خصوصا شهرهای بزرگ مسئله شناخته شده ای می باشد . در ایران ، سیستان و بلوچستان به دلیل هم مرز بودن با کشورهای صادر کننده مواد مخدر نقش عمده ای در توسعه آسیب های اجتماعی دارد و بعد از آن تهران بیشترین سهم را در مکشوفات مواد مخدر و تعداد معتادان را دارا می باشد . ایران بیشترین معتادان را نسبت به جمعیت کل کشور در جهان داراست .ج- افزایش انحرافات و جرایم در محیط های مهاجرپذیر: طبق تحقیقاتی که در کشورهای اروپا و آمریکا به عمل آمده است میزان جرایم و بزهکاری بین مهاجران بیشتر از بومیان می باشد البته گاهی عکس این قضیه هم وجود دارد.

د- توسعه حاشیه نشینی: توسعه سریع و برنامه ریزی نشده و شهرنشینی موجب افزایش مسکن ناسالم و تراکم بیش از حد نفرات در واحدهای مسکونی و بالا رفتن برخوردها و تنش های اجتماعی می شود . کپر نشینی و حلبی آباد ها در حاشیه شهرهای بزرگ گواه این مدعاست و مهاجرین روستایی که در حاشیه شهرها ساکن می شوند یک خرده فرهنگ حاشیه نشینی را به همراه دارند . در یک تحقیق میدانی که در سال ۱۳۶۰در تبریز

انجام شده است نشان می دهد میزان آلودگی به مواد مخدر در دو منطقه کاملا غیر طبیعی می باشد و اکثرا خانواده های تهیدست و فقیر می باشند . تحقیقات نشان می دهد میزان جرایم بیگانگان یک کشور خیلی بالاتر از جرایم بومی است که شاید دلیل آن همان تعارضات فرهنگی باشد.

-3 اثرات جنگ تحمیلی:

در سال ۱۳۵۹ رژیم عراق جنگ ناخواسته ای را علیه ایران شروع کرد و با حملات مکرر زمینی و هوایی و دریایی دشواری های زیادی را برای مردم منطقه جنگ زده بوجود آورد . در این جنگ ۸ ساله پیامدهای سیاسی و اقتصادی و فرهنگی بوجود آمد یکی از این موارد مهم بی خانمانی و نابسامانی مردم در اثر تخریب شهرها و مسکن مردم جنوب و غرب کشور بود که منجر به ترک از منطقه شده بود در ابتدا مهاجرت افراد متمرکز در وزارت کشور بود ولی با ادامه خرابی ها بنیاد امور مهاجرین جنگ تحمیلی بوجود آمد.

استقرار مهاجرین در ابتدا به دو صورت بود . ۱- تعدادی را در اردوگاه ها سکونت می دادند و عده ای دیگر به صورت گروهی به شهرهای بزرگ مهاجرت می کردند و پناهگاهی می یافتند و زندگی می کردند که به صورت موقت و دائمی بود . البته هر کدام از این مهاجرت ها مشکلات خاص خود را دارا بود مانند مشکل سکونت و زندگی و معیشت و کار.

مبانی نظری جامعه شناسی شهری

1- شهر آرمانی یا اتوپیا: این نظریه بر تصور خوبینانه نسبت به امکان ایجاد شهرهایی است که از هر جهت نظام یافته و زیر نظارت دقیق دولت یا سازمان هایی است که یا بوسیله سازمانهای خاص بوجود آمده یا بوسیله حکما و فلاسفه. متفکرینی همچون اقلاطون، ارسطو و توماس مور صورت های مختلفی از ویژگی های فیلسوف مآبانه و آرمان گرایانه یک شهر مطلوب و آرمانی ترسیم کرده اند.

2- نظریه های تاریخی و تکاملی شهر: این دیدگاه تاریخی است و مرحله ای از رشد و تکامل جوامع انسانی را نشان می دهد و هر مرحله تحول با مرحله ای از تمدن و فرهنگ بشری هماهنگ است. پیدایش شهرها به دوره انقلاب نئولیتیک بر می گردد و نخستین شهرها حدود پنج تا هشت هزار سال قبل از میلاد پیدا شده است. (دوکولانژ) پیشگام این نظریه بوده و خانواده را هسته اصلی اجتماع پیش از شهر نشینی می داند که اتحاد خانواده ها منجر به ایجاد قبایل و به تبع آن شهر شده است. (گیدنز) زندگی در درون شهرهای پیش از سرمایه

داری به شکل آهسته جریان یافته بود و به نسبت امروز بسیار کوچک بود. به نظر ابن خلدون بادیه نشین اصل و گاهواره تمدن است و وجود دولت ها لازمه تشکیل شهرهای کوچک و بزرگ می باشد.

3- شهر به مشابه یک نهاد اقتصادی: (پیرن) وجود جمعیت طبقه متوسط و سازمان اجتماعی را در تشکیل شهر لازم می دانست و از سوی دیگر شهر را اجتماع بازرگانان می داند. (وبر) شهر سوداگر را در مقابل شهر مصرف کننده قرار می دهد که شهر تولید کننده شهر سوم می باشد وی همچنین شهر را با مفاهیم سیاسی، اداری، نظامی و حقوقی و گاه ترکیبی تعریف می کند.

(رمی) شهر را به مشابه یک پدیده اقتصادی مطالعه می کند. به نظر او پیدایش شهرهای بزرگ سبب تمرکز وسیع مراکز تصمیم گیری موسسات تولیدی می شود.

4- نظریه وابستگی: طرفداران این نظریه معتقدند که شهر نشینی مورد بحث در کشورهای غیر صنعتی نه به دلیل اشباع بخش کشاورزی و صنعت بلکه به خاطر تجمع دفاتر شرکت های وارداتی می باشد. در رشد و گسترش شهرهای کشورهای صنعتی، توسعه صنایع و افزایش خدمات پیرامون آن موثر بوده است اما در جهان سوم، توسعه شهر وابسته به عواملی است که از خارج شهر تحمیل می شود.

5- نظریه نظام جهانی: این نظریه عمدتاً بر تئوری (مرکز- پیرامون) والرشتین متمرکز است و بیان می دارد که مادر شهرهای اصلی کشورهای پیشرفته مراکز کنترل نظام جهانی اند و دستیابی به منابع کشورهای فقیر را هدایت می کند.

6- نظریه روان شناختی شهر: علاوه بر ابن خلدون که به ویژگی های بادیه نشینان و شهرنشینان تاکید می ورزد (تونیس) با تمایز (اجتماع) و (جامعه) تفاوت های آنها را مورد بررسی قرار می دهد. (زیمل) هرچند که هویت و آزادی افراد در کلان شهرها به خطر می افتد و موجب از خود بیگانگی او می شود. اما انسان در شهر به نوآوری و خلاقیت می پردازد.

7- مکتب اکولوژی: دو رهیافت مختلف این مکتب عبارت اند از: رهیافت زیست محیطی و شهرنشینی به منزله راه زندگی مکتب اکولوژی با نام مکتب شیکاگو پیوندخورده است. در این مکتب اجتماع شهری با رشد سازمان خود مجموعه ای از تمایلات- گرایش ها و رویدادها محسوب می شود که در قالب نظری قابل تبیین است. (پارک) شهر را متغیر مستقلی می داند که توضیح دهنده فرایندهای شهری و شیوه گذاران زندگی در محدوده

شهر به شمار می آید. در رهیافت دوم (ورث) همه شهرها را دارای سه اصل مشترک ۱- اندازه ۲- تراکم ۳- ناهمگنی می داند.

در پایان این فصل مجموعه بینش ها و مکتب ها جامعه شناسی شهری دو گروه فرهنگ گرا و ساخت گرا جای داده می شود. پیش بینی می شود که در آینده وحدتی میان بینش های جامعه شناسی بوجود آید.

فصل ۶ تحقیقات اکولوژی در شهر

توجه به فضای شهر بلافاصله پس از مسئله عدد جمعیت مطرح می شود و عوامل گوناگون اجتماعی توپوگرافی، اقتصادی، اجتماعی و تاریخی مطرح می شود. منظور از توپوگرافی (پستی و بلندی های موجود در زمین)

وقتی از روابط انسان با محیط و تحول و تغییراتی که در زمان گوناگون انجام می شود مانند مهاجرت روستائیان به شهرها و یا تهاجم اهالی شهرهای ولایتی به پایتخت و باکسانی که محله های قدیم خود را رها کرده و به محله های تمیزتر و شیک تر روی می آورند و وضع اقتصادی مطلوب تری پیدا می کنند. اینها جریانات اکولوژی نامیده می شود.

مکتب اکولوژیک که پارک و برجس از پیشگامان این مکتب می باشد و شروع می شود. تحقیقات جدیدتری توسط جامعه شناسان شهری در کشورهای امریکا و فرانسه انجام می گیرد. در این مکتب فاصله و موقعیت مرکزی به عنوان دو عامل موثر در تمایز ساخت اجتماعی و تحول دینامیک شهرها شناخته شده است و می توان بر سایر عوامل (زمین- رقابت برای در اختیار گرفتن مراکز تجاری و مسکن) اثر گذارد. منظور از فاصله عملی می باشد یعنی سهولت در رفت و آمد و امکان دسترسی از یک نقطه به نقطه دیگر. نکته دیگر در مکتب اکولوژی کارکردها یا وظایف و فعالیت های بخش های مختلف شهر می باشد که به وظایف اداری، مالی، بازرگانی و صنعتی و غیر تقسیم می شود.

چندین طرح در زمینه توسعه شهری شناسایی شده است که عبارتند از: ۱- دواير متحدالمركز: بر اساس این طرح نواحی شهرها بر اساس هسته تجارتي شهر شکل می گیرد و دواير متحدالمركزی را به وجود می آورد مثال آن شهر شیکاگو می باشد این طرح بدون پستی و بلندی می باشد.

2- طرح محوری: توسط هایت بیان شد که در این طرح توسعه مراکز شهری در طول محورها و خطوط ارتباطی می باشد و این هسته دارای ویلاهای مسکونی، کارخانه های صنعتی و مسکن کارگری میباشد.

3- طرح قطاعی: شهرها از قطعه هایی تشکیل شده است که پیرامون مرکز توسعه می یابد و هر قطعه در محدوده شهر با همدیگر تداخل دارد.

4- طرح چند هسته ای: در این طرح شهرها دارای نواحی کم و بیش مستقل هستند که هریک خود دارای هسته جداگانه ای می باشد مانند مناطق صنعتی- اداری- بازرگانی و بازار.

این طرح ها بیشتر جنبه ی تجربی دارند و قابل اجرا در کشورهای دیگر نیست و حتما باید سابقه تاریخی توسعه شهرها توجه کرد.

جدایی مکانی یکی دیگر از متغیرهای اکولوژی می باشد که گاه آگاهانه یا ناآگاهانه بوجود می آید. در این جدایی مکانی علاوه بر عوامل اکولوژیک (زیست محیطی) عوامل اقتصادی و روان شناسی نیز نقش مهمی را ایفا می کند. بررسی محله های شهری و کوی های آپارتمانی و محلات واقع در حومه شهرها که وضع زندگی و روابط همسایگی و کنش و واکنش های داخلی شهری را نشان می دهد مورد تحقیقات می باشد.

فصل هفتم: بنیان های زندگی شهری، تشکیلات اجتماعی شهرها و تحول آن

بنیان های زندگی شهری و شهرنشینی به لحاظ تشکیلات اجتماعی، سیاسی و فرهنگی به ادوار مختلف تاریخی تقسیم می شود. شامل سه دوره باستان- اسلامی و جدید می باشد.

عصر باستان: دوران پیدایش شهرها و رشد آرام شهر نشینی در عصر ماد و هخامنشی که شهرهای معروف هگمتانه و شوش و تخت جمشید بنا شدند و در مرحله بعدی عصر توسعه شهرهای خود فرمان به سبک شهرهای یونان می باشد. و در دوره ساسانی با استفاده از تجربه سلوکیان شهرها را توسعه دادند و مراکز جدید بوجود آوردند مانند مدائن و استخر، در ابتدا شهرها بیشتر مراکز اداری بود ولی در دوره ساسانیان هم اداری و بازرگانی بودند صنعت و راهها و داد..... رشد زیادی پیدا کردند.

عصر اسلامی: شهرهای ایرانی عهد ساسانی باشهرهای ایرانی دوره اسلامی بسیار مشابه است. این شهرها قلاع مستحکم و باروهای بلند که بخش نظامی را تشکیل می دادند. بازارها در درون دیوارهای کهندژ بود و کشتزارها در حاشیه شهر قرار داشت و در محله های شهر بازرگانان و پیشه وران و غیره کار می کردند. افراد هر حرفه یک راسته داشتند و مساجد رشد زیادی داشتند و کاروان سراها بوجود آمدند. برخی از این شهرها در دوره اسلامی بغداد- سامره- کوفه- نجف- بغداد و در ایران، شیراز- قم- مشهد و کاشان بودند.

مهمترین عامل رشد شهرنشینی در دوران اسلامی، گسترش بازارهای داخلی و توسعه بازرگانی و دادوستد بین المللی بود ولی در دوره ی مغول بسیاری از شهرهای ایران از بین رفتند ولی در دوره ی صفویان دوباره سازی شدند و مدارس زیادی بوجود آمدند.

عصر جدید: در ایران از اواسط دوره ی قاجار و اواخر قرن سیزدهم تغییر است و دگرگونی های قابل ملاحظه ای در شهرها بوجود آمد. تهران در دوره ی قاجار به چنان شکوه و عظمتی رسید که تا قبل از آن دیده نشده بود. ایجاد پالایشگاه ها و صنایع مختلف از همه موثرتر بودند که البته در شهرهای دیگر مثل تهران مشکلات فراوانی را به همراه داشت مانند حاشیه نشینی آلونک نشینی- کمبود مسکن- ترافیک و افزایش جرم و جنایت و غیره....

فصل ۸: ویژگی های برخی گروه های اجتماعی در شهر

جوانان و مسائل مربوط به آنان همواره مورد توجه خانواده ها و جوامع مختلف بوده است به گونه ای که امروزه چه از نظر کیفی و کمی مسئله جوانان مورد توجه قرار می گیرد. در کشورهای در حال توسعه تعداد جوانان روبه افزایش است خصوصا در ایران به دلیل جوانی جمعیت و مهاجرت جوانان به شهرها، حجم جمعیت جوان در شهرها رو به افزایش است که مشکلاتی هم دارند نظیر امکان ادامه تحصیل پیدا کرده کار و شغل و فراهم بودن امکان ازدواج.

تنوع گروه های جوان: جوانان از نظر عوامل مختلف به چند گروه تقسیم می شوند که هر گروه اختصاصات خاص خود را دارند.

1- از نظر سنی ۲- گروه های اجتماعی ۳- توزیع جغرافیایی ۴- وضع اقتصادی

این تنوع گروه ها باعث می شود که برنامه های پرورش خاصی برای آنها تدارک دیده شود چرا که در صورت عدم پرورش فکری و رشد شخصیت اجتماعی جوانان، احتمال بزهکاری و گرایش های انحرافی افزایش خواهد یافت.

کمبود های عاطفی، احساس فراموش شدن و نیاز به مطرح ساختن خود از عواملی می باشد که موجب تشکیل دسته های جوانان بزهکار در شهرها می شود.

گروه های بزهکاری دارای سلسله مراتب و سازمان ابتدائی- قاعده و مناسک مربوط به خود- وجود همبستگی درونی و همدردی و فداکاری بالا در مورد همدیگر- میعادگاه معین و مشخص دارند. مسائل جوانان بزهکار در شهرهای بزرگ یک مشکل اساسی می باشد و هرچه شهر نشینی گسترش می یابد بزهکاری هم فزونی می گیرد.

مسائل جوانان در شهرهای اقماری و حمومه شهرهای بزرگ ناشی از رشد سریع جمعیت جوانان است به افزایش میزان بزهکاری و ناهنجاری اجتماعی می شود. مصرف وقت زیاد برای رفت و آمد، بیکاری، نحوه ی گذران اوقات فراغت(در منزل و خارج از منزل) و نحوه ی استفاده از امکانات موجود باعث می شود که این مسائل افزایش یابد .

فصل نهم: مسکن خانوادگی

یکی از مسائل مهم در شهرهای بزرگ مسئله مسکن می باشد. بررسی های انجام گرفته در دو بعد می باشد. ۱- تعیین تعداد مسکن نسبت به حجم جمعیت ۲- کیفیت مسکن (مانند موقعیت مکانی- قیمت- وسعت- وضع ساختمان) از آنجا که مسکن دارای فونکسیون های متعددی می باشد به لحاظ روان شناسی اجتماعی، بررسی این کار کردها حائز اهمیت فراوانی است در هر صورت مسکن باید از نظر وسعت، طرح، تجهیزات و غیره با نیازهای انواع مختلف خانواده ها سازگار گردد زیرا محیط امنی برای آسایش و سلامتی ساکنین است از سوی دیگر مسکن در رشد عاطفی و فکری کودک و محیط خانواده و روابط خانواده اثرات قاطعی به جای می گذارد. در کشورهای صنعتی و شهرهای بزرگ کشورهای جهان سوم، تهیه ی مسکن یک امر خود رو نیست بلکه جنبه اداری دارد و تحت تاثیر و نفوذ گروه های اجتماعی قرار می گیرد.

فصل دهم: مسائل و مشکلات برنامه ریزی شهری و طرحهای جامع شهری

بر حسب نظر برخی جامعه شناسان، توسعه شهرها و زندگی شهری ریشه بسیاری از نابسامانی های کنونی است و می بایست تلاش های بیشتری برای شناخت مشکلات و ارائه راه حل ها مبذول شود.

نداشتن الگوی راهنما برای شهرسازی یکی از دلایل عدم موفقیت بوده است. توسعه شهرنشینی در عصر جدید شهرهای قدیم و سنتی را به صورت مناطق جدا از هم در آورده است و هم روستاها و هم شهرها را در بر می گیرد که این ادغام و پیوستگی اقتصاد شهر و روستا را دچار اختلال می کند.

برای حل مسائل شهری دو روش تهیه طرح و نقشه شهر و دیگر برنامه ریزی شهری باید مورد توجه قرار گیرد.

اتخاذ این روش ها، شهر را به فرایند قوانین و عادات فکری گروه معینی که با سایر زمینه های فکری آنان مشترک است سوق خواهد داد. باید شهر را بعنوان یک پدیده اقتصادی میان سایر پدیده ها اقتصادی تصور کرد و با به حداکثر رساندن بازدهی و استفاده مناسب از لحظه ها و فرصت ها به این هدف رسید که در کنار آن پیش بینی های جمعیت و مشاغل و عناصر اقتصادی را امکان پذیر ساخته است. بنابراین لزوم مشارکت جامعه شناسان، معماران و شهرسازان و برنامه ریزان را جدای از بین بردن مشکلات می طلبد

ویژگی های رفتاری شهرنشینان:

شهرنشینانی علاوه بر آنچه سیمای ظاهری شهرها نامیده می شود. روحیه و رفتار خاصی را می پروراند. روحیه ی تجمل پرستی، رفاه طلبی- ظرافت خواهی- نوآوری- تراکم ثروت . دارائی و روابط اجتماعی خاص و غیره.

ابن خلدون به کرات وجود رفتارهای منفی و خصلت های ناپسند را در شهرنشینان مطرح می کند مانند تقلب - حيله ورزی- فریبکاری- سوگند شکنی- قماربازی- احتکار و ربا خواری و.....

زیرا به نظر وی شهرنشینانی، انسان را از نیک سیرتی طبیعی بادیه نشین خارج کرده و به موجودی از خود بیگانه تبدیل می شود. البته در عصر جدید هم این ویژگی وجود دارد و کسانی هم هستند که نظریه پردازی هرچند مختصری را انجام داده اند ولی باز تناقض چند هزار ساله شهرنشینانی حل نشده است.

جرج زیمل کلان شهرها را مرکز پیچیده ترین مسائل زندگی مدرن می داند چرا که انسان پیش از آنکه عاطفی باشد عاقل و حسابگر است و همیشه محرک هایی او را تحریک می کنند. این کلان شهرها مشکلات خاص خود را دارا هستند از جمله ۱- فرد با همه افراد حسابگرانه برخورد می کند چون اعتقاد دارد اقتصاد پولی است. ۲- دزدگی و یکنواختی: در کلان شهرها دزدگی انسان به صورت یکنواخت ظاهر می شود و این باز تاب اقتصاد پولی است که در افراد درونی شده است.

3- محافظه کاری و احتیاط در کلان شهر: فرد کلان شهری از یک سو خود آزاد می بیند و از سوی دیگر باید بسیار محتاط باشد زیرا خود در انتها تراز هر جای دیگر حس می کند.

4- مرکز تحول فرهنگ مدرن: مرکز تسلط روح عینی بر روح ذهنی می باشد یعنی همه چیز در زبان وطن و حقوق و تولید و هنر تجسم یافته است و آن را با فرهنگ خود نامتجانس می بیند در نتیجه آن را تغییر می دهد.

5- عدم تجانس و ناهمگونی در شهرها: بدلیل هجوم مهاجرین و مردمانی باریشه های قومی و فرهنگی و نژادی مختلف باعث ناهماهنگی و تضاد در درون شهرها می شود و یک آنومی یابی هنجاری را به وجود می آورد.

6- توسعه محلات فقیر نشین: بدنبال توسعه شهرها، حاشیه نشینی و آلونک نشینی در محلات کثیف، خرده فرهنگ فقر رشد پیدا می کند.

7- تراکم و آلودگی محیط: تراکم وسایل حمل و نقل - آلودگی هوا و آب، تراکم زباله در کلان شهرها وجود دارد.

8- تاخر فرهنگی و عدم هماهنگی ماشین و انسان: یعنی عدم هماهنگی رشد ذهنیت ها با تکنولوژی و فن آوری وارداتی - فرد از طریق رفتار هایی که انجام می دهد با شهرنشینی هماهنگی ندارد مانند قانون شکنی، زیگزاگ رفتن موتور سیکلت ها در پیاده روها.